

KUBA

YIL: 1 • SAYI 1

KASIM 1997

FİYATI: 350.000 TL.

KUR'ÂN MESAJI

İLMÎ ARAŞTIRMALAR DERGİSİ
JOURNAL OF THE SCIENTIFIC RESEARCHES

Bağlarbaşı Nuhkuyusu Cad. 365 Üsküdar-İstanbul
Tel. (0216) 492 68 31 - 492 35 50

BAŞLARKEN

Prof. Dr. Süleyman ATEŞ

- Prof. Dr. Süleyman ATEŞ
- Prof. Dr. Mahmut KAYA
- Prof. Dr. Emrullah YÜKSEL
- Doç. Dr. Ahmet Nedim SERİNSU
- Doç. Dr. Abdülaziz BAYINDIR
- Yrd. Doç. Dr. Hüseyin TAŞKIRAN
- Av. Ali TÜRKMEN
- Emine GÜL
- Hikmet SELÇUK
- Aydın ÖZKAN
- Holger BRUNE
- Abdullah TAKIM

İSLAMİ İLETİŞİMDE KONUŞMA VE DİNLEME AHLAKI

Av. Dr. Ali Türkmen

İnsanlık aleminin temel ve ortak iletim yolu “Konuşma”dır. Konuşma, insan cinsini diğer canlılardan ayıran en önemli özelliktir. Bu özelliğinden dolayıdır ki, “İnsan, konuşan bir canlıdır” diye de tanımlanmıştır.

Konuşma, insanın varoluş şartlarından birisidir. K. Kerim’e göre, “konuşma” melekesi, insanın Allah katında değerini arttırıcı bir niteliklerdir.¹ İslam düşünürlerinden Halid b. Safvan der ki: “Eğer konuşma olmasaydı, insan terk edilmiş bir hayvan ya da şekil verilmiş bir suret olurdu.”²

Konuşma ile aklın münasebetini bir Arap şairi şöyle anlatmaya çalışır:

“Susmada aczin bir anlık gizlenmesi vardır;

Ancak, insan aklının görünmesi konuşması, iledir.”³

Kısaca, konuşma, hayatı yorumlayışımızın hususi bir şeklidir.

Dinleme ve susma da insanlararası iletişimin önemli unsurlarıdır. Dinleme, sağlıklı anlamının, etkili ve yararlı iletişimin en iyi yoludur.

İslami iletişimde konuşma ve dinlemenin usul ve adabı vardır ki, biz buna “konuşma ve dinleme ahlâkı” diyoruz.

İslami iletişime göre, konuşma, güzel, faydalı, yapıcı etkili ve tutarlı olmalıdır. Kur’an’da şöyle buyurulmuştur:

“İnsanlara güzel söz söyleyin”⁴

“..Ve onların içlerine işleyecek (etkili) güzel söz söyle!”⁵

“...Allah, inananları, dünya hayatında da, âhiret hayatında da tutarlı (ve sabit) sözle sağlamlaştırır..”⁶

Konuşurken, ses tonunu ayarlamak, konuşmanın etkisini arttırmak için jest ve mimiklere dikkat etmek çok önemlidir. “...Se-

sini de alçalt (ses tonunu ayarla). Çünkü, seslerin en çirkini eşeklerin sesidir.”⁷ Yani, konuşma, aklın hâkimiyetinde olmalıdır. Aklın kontrolünde olmayan dil, başıboş öten zil gibidir ve rahatsız edicidir.

Hz. Peygamber (s.a.v.), konuşmanın usul ve adabına dikkat ederdi. Büyük topluluklara hitab ederken sağ el şehadet parmağını yukarı kaldırarak önemli cümlelerde vurgulama yapardı. Konuşurken tek bir kişiye veya tek bir noktaya bakmayarak dinleyicilerini sürekli göz kontrolünde tutardı.⁸

Peygamberimiz (s.a.v.), fasih konuşurdu. Konuşmalarında sesini iyi ayarlar ve dinleyicilerin seviyesini gözetirdi ve sık sık “Ben insanların anlayış ve kavrayış seviyelerine göre konuşmakla emrolundum” buyururdu.⁹

Konuşmalarda kullanılan kelime ve deyimlere dikkat edilmelidir. Yanlış anlamlara ve maksatlı ve art niyetli yorumlara müsait söz ve deyimleri kullanmaktan kaçınılmalıdır. Yahûdiler, hem “bizi gözet” hem “bizim çoban” anlamlarına gelen “Raina” sözcüğünü, müslümanlara karşı tahkir kasıtlı ikinci anlamı (yani bizim çoban anlamını) vererek kullanıyorlardı. Bu sebeple, müslümanlar, bu konuda uyarılmışlar ve maksatlı yorumlanabilecek deyimleri kullanmamaları istenilmiştir.¹⁰

Konuşmalarda, zaruret olmadıkça kulis ve fiskos yapılmamalıdır. Şayet gizli konuşulacaksa, bu hayra yönelik olmalıdır.¹¹

İnananlar, kendilerini sürekli izleyen görevli iki melek tarafından konuşmalarının kayda alındığının¹² bilincinde olarak yalan sözden ve yalan yere tanıklıktan kaçınılmalı ve daima doğruluktan ve adaletten yana olmalıdır.¹³

Konuşma ile her şey yapılabileceği gibi, her şey yıkılabilir de. İyi bir konuşma, dinleyicilere olumlu bir şey verebilen, onları olumlu yöne yöneltebilen ve düşündürülen bir konuşmadır.

İyi bir konuşma, aklın kontrolünden ayrılamamak şartıyla kalplere hitabeden konuşmadır.¹⁴ Eğer konuşarak karşımızdakilere bir şeyler veremiyorsak, tabii ki, susmak yerinde olur.¹⁵

Konuşmalar, samimi, içten ve inandırıcı olmalıdır. Şişman bir adamın az yemenin ve perhiz yapmanın faydaları üzerinde yapacağı en mükemmel bir konuşmanın bile hiçbir etkisi ve değeri olmaz. Bu hususta Kur'ân'daki ilgili şu uyarı çok dikkat çekicidir: "...Yapmadıklarınızı (ve yapamayacaklarınızı) niçin söylüyorsunuz?.." ¹⁶

İletişimde konuşmanın iyi, güzel ve etkili olması yetmez. "Dinleme" de çok önemlidir. Denilebilir ki, "Dinleme Ahlâkı", "Konuşma Ahlâkı"ndan daha önemlidir.

Sosyal kültür, konuşmaları ilgi ve sabırla dinlemekle başlar. Dinlemek, insana kendini ölçmek ve değerlendirmek imkanını verir. İyilikle ve saygıyla dinlemek, gönül zenginliğinin en güzel belirtisidir. F.W. Forster'in belirttiği gibi, günümüzde konuşma kültüründen ve konuşma tekniğinden çok bahsediliyor, ama, Allah nazarında "dinleme kültürü" daha önemli, bütün sanatlardan daha üstündür. Gerçek sosyal terbiyeye giden yol da dinleme kültürü ve ahlâkından geçer.¹⁷

Konuşmalarda, ses dalgalarının insanların kulaklarına rahatça girmesini sağlamak, dinlemek değildir. Gerçek dinlemek, faal bir iştirak demektir. Yani önemli olan, dinleme hızını, düşünme hızına ayarlayabilmektir. Bu da egzersiz ve pratikle geliştirilebilir. Dinlemek demek, bir şey öğrenmek, fakat aynı zamanda konuşan insana değer vermek demektir. Osman Nüvit'in dediği gibi, "bir kişi istediği kadar zeki ve anlayışlı olsun, eğer dinlemeyi bir alışkanlık haline getirmezse, cümle veya fikirlerin yarısından sonar söyleneni izleyemez."¹⁸

Dinleme Ahlâkı'nda "susma"nın da önemi büyüktür.

Susmak dinleme, anlamının ve dolayısıyla sağlıklı bir iletişim kurmanın en iyi yolu olduğu içindir ki, Kur'an'da susmanın ehemmiyetine işaret edilmiştir:

"Kur'an okunduğu zaman onu dinleyin ve SUSUN!.." ¹⁹

Hiç kuşkusuz ki, susma, nefse hakimiyeti sağlayan en iyi vasıtalarından biridir. Susmak, dış dünyanın tesirlerinden kurtulmayı sağlar. İnsan susarak sözlerini dış tesirlere kapılmadan, içli ve sakın söylemeyi de öğrenir. Ayrıca, konuşmaları iyice anlamak, susarak dinlemeye bağlıdır.

Pitagoras'un, öğrencilerine, öncelikle bir yıl süreyle susma antrenmanı yaptırdığı rivayet edilir.²⁰

Susmanın önemine Peygamberimiz (s.a.v.) de işaret ederek, "Ya hayır söyle, ya da SUS!" ²¹ buyurmuşlardır.

"Konuşmak gümüş ise, susmak altındır" atasözü de dinlemeyi etkili ve verimli kılması bakımından susmanın ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Kur'an-ı Kerim, susma ve dinleme kurallarına uygun davranmanın ehemmiyetini şöyle vurgulamaktadır:

Kur'an okunduğu zaman onu dinleyin ve susun ki, size merhamet olunsun. ²²

"Hiç dinlemedikleri halde, "dinledik" diyenler gibi olmayın!" ²³

"Ancak gereğince dinleyenler, çağrıya cevap verir..." ²⁴

Bu ayetler, mesajı iyi anlayabilmenin iyi dinlemeye bağlı olduğunu net bir biçimde ortaya koymaktadır.

Şu hususu da önemle belirtelim ki, susma ve dinleme ahlâkı, inananlara bazı özel görev ve sorumluluklar da getirmektedir. Bu özel görev ve sorumluluk, basın-yayın yoluyla dini tahkir ve tezyif eylemleri karşısında inananların (ve özellikle de İslâmî iletişim elemanlarının) almaları gereken tavır üzerinde toplanmaktadır. Bu konuyu düzenleyen şu ayetler dikkat çekicidir:

"Allah'ın ayetlerinin inkar edildiğini ve onlarla alay edildiğini işittiğiniz zaman, on-

lar (bu sözü bırakıp) başka bir söze dalınca-ya (ve konuyu değiştiriñceye) kadar onlarla beraber oturmayın, aksi takdirde siz de onlar gibi olursunuz.”²⁵

“Ayetlerimiz hakkında (münasebetsizliğe) dalanları gördüğün zaman, onlar (konuyu değiştirip) başka bir söze geçinceye kadar onlardan yüz çevir, eğer şeytan sana (bu vazifeni) unutturursa hatırladıktan sonra (hemen kalk), o zalimler topluluğu ile beraber oturma!”²⁶

Bu iki ayet, radyo, televizyon, gazete gibi kitle iletişim araçlarıyla İslam’a ve Müslümanlara vâki hakaret ve saldırılar

karşısında nasıl bir tavır alınması gerektiği konusunda bize ışık tutmaktadır. İslam’a ve Müslümanlara yönelik bu gibi saldırı ve hakaretleri başka yollarla bertaraf etmek mümkün olmazsa, o takdirde hakaret ve istihza yayınında bulunan radyo, televizyon kanalları ve basın organları boykot edilmeli ve bunlara herhangi bir şekilde destek olunmamalıdır. Çünkü;

“...Kim kötü bir (iş ve eyleme) destek olursa, onun da, o işten bir (günah ve sorumluluk) payı olur. Allah, her şeyi gözetip karşılığını verir.”²⁷

DİPNOTLAR

- 1 Bakara, 2/31-33.
- 2 Muhasibi, Kitabu Maiyyet al-Akl ve Ma'nahu ve İhtilaf an. Nas Fihi, Beyrut, 1971, s.207.
- 3 Muhasibi, a.g.e., s.208.
- 4 Bakara, 2/83.
- 5 Nisa, 4/63.
- 6 İbrahim, 14/24-27
- 7 Lokman, 31/19.
- 8 Ebu Davud, Edeb, 40/21, Nesei, Cum'a 14/29.
- 9 Buhari, Cum'a II/32-33.
- 10 Bakara 2/104; Nisa 4/46.
- 11 Nisa 4/114; Mücadele 58/9; Ebu Davud, Edeb 35/29.
- 12 Kaf, 50/18.
- 13 En'am, 6/152; maide, 5/8.
- 14 Nisa, 4/63.
- 15 Buhari, Edeb, 78/35-85.
- 16 Saff, 61/2.
- 17 Foerster F.W., İyi Vatandaş İyi İnsan, Çev: Müşerref Hekimoğlu, İstanbul, 1960, s.57.
- 18 Osman Nüvit, İnsan Mühendisliği, Ankara, 1983, s.100 vd.
- 19 A'raf, 7/204.
- 20 Foerster F.W., a.g.e., s.22.
- 21 Buhari, Edeb, 78/31; Müslim, İman 1/74.
- 22 A'raf, 7/204.
- 23 Enfal, 8/21.
- 24 En'am, 6/36.
- 25 Nisa, 4/140.
- 26 En'am, 6/68.
- 27 Nisa, 4/85.